

ช่างกรีซ

คนสุดท้ายของประเทศ

สว่าง เลิศฤทธิ์

“สมัยก่อนชาวบ้านไทยมุสลิมที่พูดภาษาฮาวี
เชื่อว่าชีวิตจะมีความสุขขึ้นกับปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งใน 4 อย่างนี้คือ
เมีย กรีซ นกเขาชวา และที่อยู่อาศัย”

ความสุขขึ้นกับปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งใน 4
อย่างนี้คือ เมีย กรีซ นกเขาชวา และที่อยู่
อาศัย ถ้ามีปัจจัยทั้งสี่อย่างพร้อม ชีวิตก็ยิ่ง
สมบูรณ์แบบ และโดยการประดิษฐ์และประดับ
ตกแต่งเป็นบันทึกเรื่องราวความเชื่อจาก
จินตนาการสู่สังคม ฉะนั้นกรีซจึงเป็นมากกว่า
อาวุธธรรมดาที่น้อยคนจะรู้จัก

คนที่รู้และเข้าใจกรีซอย่างลึกซึ้งคง
หนีไม่พ้นคนทำกรีซหรือช่างกรีซและคนใช้กรีซ
ผู้เขียนได้พบช่างกรีซท่านหนึ่งเมื่อนักชาติ
พันธุวิทยาชาวฝรั่งเศสคือ นายปิแยร์เลอ รูซ์
(PIERRE LE ROUX) ซึ่งกำลังศึกษาเรื่องเล่า
นิทาน และนิยายปรัมปราของชาวไทยมุสลิม
ในจังหวัดปัตตานีมาบอกว่าในหมู่บ้านที่เขา
เก็บข้อมูลมีช่างกรีซอยู่คนหนึ่งอายุมากแล้ว
และเท่าที่ทราบอาจเป็นช่างกรีซเพียงคนเดียว
ของประเทศที่ยังทำกรีซอยู่ในปัจจุบัน

ผู้เขียนเดินทางไปพบช่างกรีซท่านนี้
ที่บ้านสี่ตัง ตำบลเตราะบอน อำเภอสายบุรี
จังหวัดปัตตานี พอไปถึงหมู่บ้าน
นายปิแยร์ก็พาไปแนะนำให้รู้จักชายสูงอายุ
ร่างกายกำยำแข็งแรงท่าทางเจี๊ยบขี้นซึ่ง
กำลังนั่งตะโกนกรีดอยู่ได้ข่มหลังคาทรงจั่ว
และบอกว่าลุงคนนี้ชื่อ เจ๊ะเฮง นอกจากนี้ยังมี
ช่างกรีซที่เล่าให้ฟัง และผู้ชายที่คอยช่วย
หยิบอุปกรณ์ช่างต่างๆ ตลอดจนทำหน้าที่ช่าง

กริช....คนส่วนมากรู้จักกันว่าเป็น
อาวุธประจำมือ ตามตำนานว่ามีกำเนิดที่เกาะ
ชวาอินโดนีเซียในสมัยอาณาจักรมัชปาหิต
เรื่องอำนาจเมื่อเกือบพันปีมาแล้ว ตำนานและ
หลักฐานทางโบราณคดีชี้ให้เห็นว่า กรีซเป็น
อาวุธแห่งวัฒนธรรมมาเลย์ (MALAY WORLD)
คือ เป็นอาวุธของกลุ่มชนบนคาบสมุทรมลายู และ
หมู่เกาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือปัจจุบัน
คือประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์
ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๓๖

เจ๊ะเฮงในวัย ๔๐ ปี เป็นคนเจี๊ยบขี้น พูคน้อย
และตอนใต้ของประเทศไทย จากกำเนิดและ
พัฒนาการของกรีซอาจกล่าวได้ว่า กรีซแบ่ง
ออกเป็น 3 สกุลช่างใหญ่ๆ คือ กรีซชวา
กรีซมาเลเซีย และกรีซตานี (ปัตตานี)
กรีซ โดยลักษณะของมันเป็นอาวุธ
ชนิดหนึ่งแต่ไม่ใช่ในการสู้รบกับข้าศึก โดย
บทบาทการใช้งานเป็นวัตถุสะท้อนค่านิยมและ
ประเพณีบางอย่าง เช่น สมัยก่อนชาวบ้าน
ไทยมุสลิมที่พูดภาษาฮาวี เชื่อว่าชีวิตจะมี

แทนเจ้เฮงในบางโอกาสคือ เซนิง ลูกชาย
ของเจ้เฮง

ไปวันแรกผู้เขียนไม่ได้สัมภาษณ์
อะไรมาก เพราะเจ้เฮงไม่ค่อยพูด เข้าใจ
ว่ายังไม่คุ้นเคย ผู้เขียนเดินทางไปหาเจ้เฮง
ที่หมู่บ้านหลายครั้งจนเจ้เฮงเริ่มคุ้นหน้า
และเจรจาด้วย ข้อมูลต่อไปนี้ได้มาต่างกรรม
ต่างวาระ แต่สามารถบอกเรื่องราวเกี่ยวกับ
ช่างกริชคนนี้ได้มากพอสมควร

การสนทนาโดยผ่านลูกชายของเจ้เฮง
ซึ่งทำหน้าที่เป็นล่ามภาษาชาวเริ่มต้นในเช้า
วันหนึ่ง ในการสนทนาผู้เขียนเรียกเจ้เฮงว่า
“เปาะจี” ตามคำเรียกแสดงความอาวโสของ
ชาวบ้านซึ่งพออนุมานให้ตรงกับภาษาไทยว่า
“ลุง”

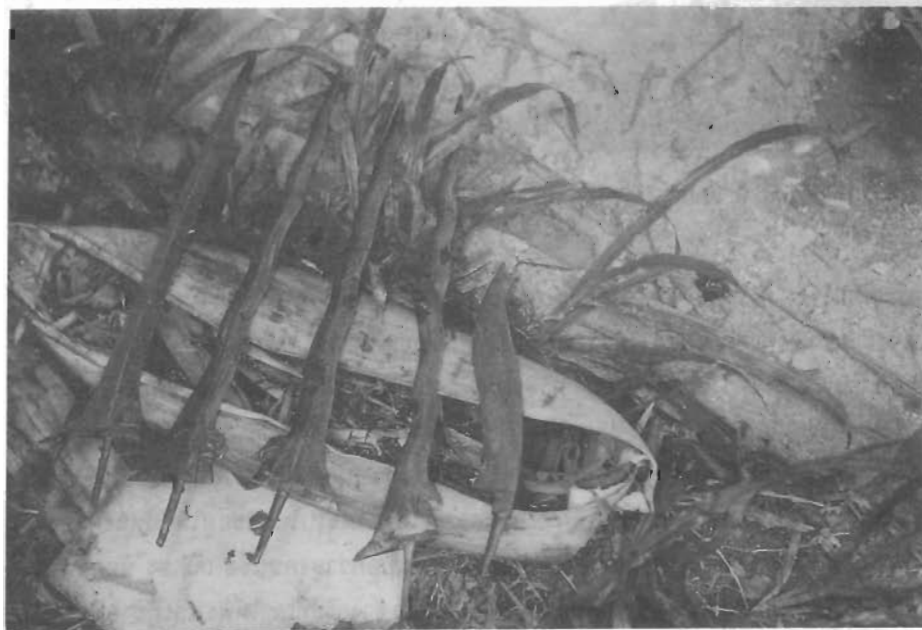
“พ่อของพ่อเป็นคนที่นี่ เป็นช่างตี
เหล็กประจำหมู่บ้าน รุ่นปู่ผมมีช่างหลายคนอยู่
ตามหมู่บ้านต่างๆ สมัยก่อนนี้ช่างนับว่าเป็น
คนสำคัญมาก ชาวบ้านยกย่องว่าไม่ใช่คน
ธรรมดา” เซนิงผู้เป็นความหวังว่าจะเป็นผู้
สืบทอดฝีมือทางช่างแทนพ่อ ย้อนอดีตให้ฟัง
เล่าต่อไปว่า “ปู่เรียนรู้การตีเหล็กจากช่างชาว
เมื่อประมาณสองร้อยปีมาแล้ว ผมไม่ทราบ
เหมือนกันว่าปู่ไปเรียนที่ชวาหรือช่างชวา
มาสอนที่นี่”

เปาะจี เล่าผ่านล่ามคนเดิมขณะที่มือ
ยังบรรจงจับกริชตะไบกับเหล็กอย่างคล่อง

ใต้ร่มหลังนี้ที่เป็นออฟฟิศ
และห้องปฏิบัติการของเจ้เฮง
ซึ่งเจ้เฮงสร้างขึ้นเองเมื่อตอนอายุ 15 ปี
ยังใช้งานได้จนถึงปัจจุบัน

แคล้วว่า ตอนเด็กๆ ตั้งแต่เข้าจนถึงเย็นจะ
ขลุกอยู่ในโรงตีเหล็กกับพ่อ เริ่มจากช่วยพ่อ
ซักคั้นสับเป่าถ่านไฟเผาเหล็กให้ร้อนแดง
ต่อมาก็เริ่มจับม้อนตีเหล็กเองบ้าง โดยพ่อ
คอยบอกวิธีให้ โดยมีชู้มหลังคามุงกระเบื้อง
ใต้ชู้มมีเตาปั้นด้วยดินดิบเป็นห้องเลคเซอร์
และลับปฏิบัติการมีอยู่ระยะหนึ่งตอนเปาะจี
อายุราว 10-13 ปี เปาะจีขลุกอยู่ในห้อง
ลับเป็นเวลานานๆทุกวัน ไม่มีเวลาดัดผม

ช่างตีกริชและมิดฝีมือเจ้เฮง

จนผมเผ้ายาวย่อยถึงกัน

ความรู้จากปากพ่อถูกถ่ายทอดออกมา
แล้วผ่านเข้าเก็บไว้ในสมองของเปาะจีเรื่อง
แล้วเรื่องเล่า เช่น การคูเนื้อเหล็ก เทคนิค
การผสมเนื้อเหล็ก การขึ้นรูป การเก็บรักษา
พ่อของเปาะจีจึงเห็นว่าลูกชายคนนี้ได้ตั้งใจ
แน่นอนและมีทักษะขั้นสูงกว่าช่างธรรมดา
ทั่วไปที่เคยมาฝึกกับตน จึงพาลูกชายไปฝาก
ตัวเป็นลูกศิษย์ของปรมาจารย์ด้านการทำ
กริชโดยเฉพาะท่านหนึ่งที่โกตาบารู (ปัจจุบัน
เป็นตำบลหนึ่งของอำเภอรามันจังหวัดยะลา)

อาจารย์กริชท่านนี้เป็นลูกชายของ
ช่างกริชที่มาจากชวาและเป็นช่างใหญ่ที่
ขุนนางชั้นสูง เช่น ผู้ครองเมือง สุลต่าน
รายอ รู้จักและมอบหมายให้ทำกริชเพื่อเก็บ
ไว้แสดงฐานะอยู่เสมอ

กับครูที่โกตาบารูนี้เองที่เปาะจีได้เรียน
รู้วิชากริชตั้งแต่เบื้องต้น จนถึงขั้นสูงเท่าที่
อาจารย์จะประสาทให้อันวิชากริชนี้เป็นเรื่อง
ลึกลับซับซ้อนยิ่งนัก การทำการใช้และการ
เก็บรักษาจะต้องระมัดระวัง เชื่อกันว่ากริช
บางเล่มมีอำนาจเหนือธรรมชาติสามารถ
บินล่องลอยไปในอากาศเพื่อมาคนได้ ทำให้
คนครอบครองรำรวย หรือฉิบหายในพริบตา
ได้เหมือนกัน ฉะนั้น “ศาสตราจารย์” ด้าน
กริชหรือช่างกริชต้องเรียนรู้และดูออกว่ากริช
แต่ละแบบนั้นมีข้อดี ข้อควรระวังอย่างไร
ด้วยเหตุนี้กระมังตำรากริชหลายตำราจึง
เกิดขึ้นเท่าที่ผู้เขียนสำรวจพบมีทั้งตำรา
ภาษาไทยและภาษาชวา เขียนลงบนสมุดข่อย
หรือหนังสือใบลาน (ตำรากริชฉบับภาษาไทย
มีสำเนาที่ถ่ายจากต้นฉบับเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑ์
คติชนวิทยา สถาบันศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต
ปัตตานี ผู้นำมามอบให้คือ อาจารย์พิชัย
แก้วขาว แห่งวิทยาลัยเทคนิคปัตตานี ซึ่ง
ท่านได้มาจากอำเภอสะบ้าย้อยจังหวัดสงขลา)

เปาะจีทุ่มเททุกอย่างเพื่อสืบทอดวิชา
กริชจากครูจนครูยอมรับความตั้งใจและความ
สามารถ ในที่สุดก็ถ่ายทอดความรู้จนหมด
ห่วงไปให้แก่เปาะจีเพียงคนเดียว เปาะจีเป็น
ลูกศิษย์คนเดียวที่รู้เรื่องกริชจากครูมากที่สุด
และยามนี้ก็เหลืออยู่คนเดียวเท่านั้นในประเทศ

ไทย หรือตลอดคาบสมุทรแห่งนี้

“ครูกรีหรือช่างกรีเขาจะรู้ด้วยตัวเองว่า ลูกศิษย์คนไหนทำกรีได้หรือทำกรีเป็น ผมมีลูกศิษย์อยู่ห้าคนในหมู่บ้านนี้รวมทั้งลูกชายผมด้วย มีอยู่เพียงคนเดียวที่ผมดูว่า จะทำกรีเป็น ไม่ใช่ลูกชายผม ผมสอนทุกคนเหมือนกันหมด นำเสียดายลูกศิษย์คนที่ ทำท่าจะเก่งตอนนี้มันหนีออกจากหมู่บ้านแล้ว เพราะปัญหาการเมืองบางอย่าง” เปาะจีเล่า

ผ่านบราเฮงผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เมื่ออาจารย์ที่โกตบาถูเสียดชีวิต เปาะจีก็เดินทางกลับภูมิลำเนา ตัดสินใจเด็ดขาดว่าจะใช้ความรู้จากพ่อและอาจารย์ ประกอบอาชีพอย่างใดในชีวิตนี้ นั่นคือ เป็น“ช่าง” ต่อมาไม่นานนักพ่อก็หมดอายุ ชัยลงอีกคน เปาะจีจึงลงมือขุดดินเหนียว โกล้บ้านมาปั้นเตาเผาอยู่ข้างบ้าน ทำซุ้มหลังคามุงกระเบื้องดินเผาให้แข็งแรง แล้ว เริ่มต้นอาชีพของตน ขณะนั้นอายุ 15 ปี

อาชีพการเป็นช่างของเปาะจีไม่ได้หมายถึงการทำกรีอย่างเดียวเท่านั้น แต่เป็นการทำอาวุธหรืออุปกรณ์ทุกอย่างที่เกิดจากการเผาเหล็กให้แดงแล้วตีเป็นรูปร่าง เปาะจีพูดอยู่เสมอว่าตัวเองเป็นคนตีเหล็กธรรมดาๆ คนหนึ่ง แต่จากฝีมือและความรู้จากสมอง และสองมือที่ประกอบเป็นกรี มิด ทอก ขวาน พร้า ฯลฯ สารพัดแบบแล้ว กิติศัพท์ด้านคุณภาพของเครื่องมือเหล่านี้ทำให้คนทั่วไปพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า “ไม่ธรรมดา”

ทุกครั้งที่มีผู้เขียนเดินทางไปบ้านเปาะจี จะมีชาวบ้านจากหมู่บ้านต่างๆ จากยะลา ปัตตานี และนราธิวาส นำเหล็กมาให้เปาะจีตีเป็นอาวุธต่างๆ บางคนเอาเหล็กธรรมดา มาให้ตีเป็นอาวุธตามที่ต้องการ บางคนเอาพร้ามาให้ตีเปลี่ยนรูปเป็นมิด หรือมาบอกว่าอยากได้อาวุธสักอย่างแล้วเปาะจีจะทำให้ และแม้ว่าจะเป็นนานเพียงใดและราคาเท่าใด ก็ไม่ขัดข้อง บางคนมานั่งรอตั้งแต่เช้าจรดเย็น จนกว่าจะได้เครื่องมือกลับไป

“ช่างมีหลายคนครับในภาคใต้ แต่ผมมาทำมิดพวกที่นี่เพราะลุงแก่ทำดี ทุนทานไม่ผิดหวัง” ชายวัยกลางคนที่อุตสาหะขับรถมอเตอร์ไซด์มาจากบ้านควนดิน อำเภอปีที ๑๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๓๖

“เปาะจี เป็นลูกศิษย์คนเดียวที่รู้เรื่องกรีจากครูมากที่สุด และยามนี้ก็เหลืออยู่คนเดียวเท่านั้นในประเทศไทย หรือตลอดคาบสมุทรแห่งนี้ ”

ปะนาเระ จังหวัดปัตตานี กล่าว

“ที่บ้านผมพวกมิด พร้า หรือเครื่องมือเหล็กทุกอย่างซื้อมาจากตลาดทั้งนั้น ทำไม่รู้อยู่ ถ้าใช้ของที่พ่อทำเองไม่กี่วันก็หมด เพราะมีคนมาเห็นแล้วขอซื้อไปหมดเลย ไม่ว่าจะไรก็ตาม เขาบอกว่าคุณภาพดีเยี่ยม” ลูกชายคนโตของเปาะจีเล่าให้ฟังตอนเที่ยงวันหนึ่ง

“สว่าง เชื้อไหม่วันหนึ่งผมลองถือพร้าไปเดินเล่นที่ตลาดในอำเภอรามัน จังหวัดยะลา พร้านี้เปาะจีเป็นคนทำนะครับ เพียงไม่ถึง 5 นาทีมีคนขอซื้อและถามว่าจะขายมั้ย ขายเท่าไร ผมเดินอยู่แถวนั้นประมาณ 15

อาวุธหรือเครื่องมือบางอย่าง เจาะเจาะจะเป็นคนทำเองหมดไม่ต้องการผู้ช่วย แม้วัยจะเลย 80 ปี แล้ว แต่เจาะยังดูแข็งแรง กระฉับกระเฉง

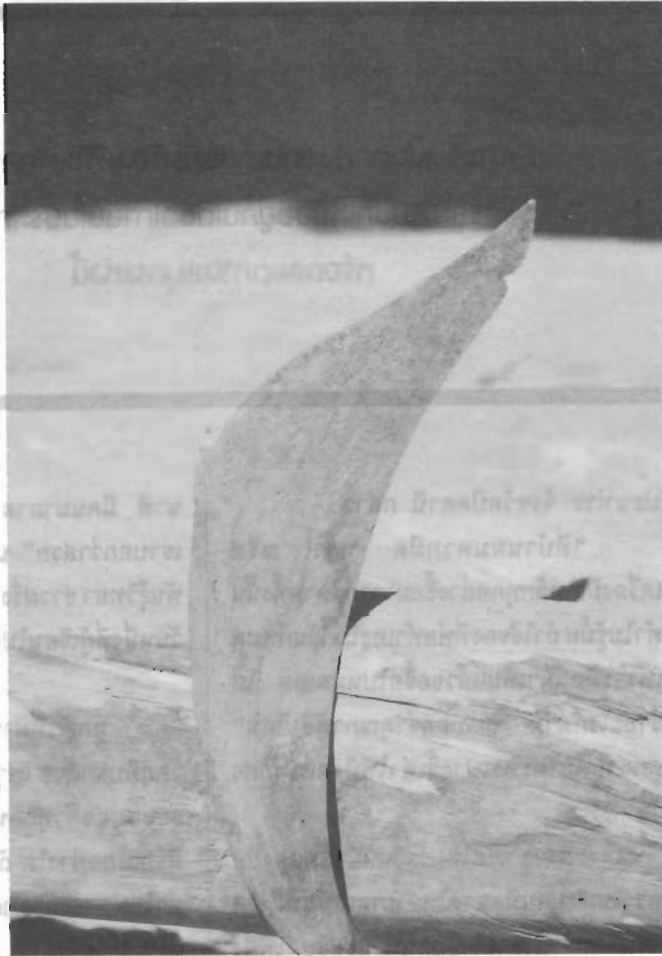
นาที มีคนมาถามขอซื้อพร้านี้ราว 10 คน เขาบอกว่าสวย” นายปิแยร์ เลอรูซ์ นักชาติพันธุ์วิทยา ชาวฝรั่งเศสเล่าให้ผู้เขียนฟังในคืนวันหนึ่งที่ผู้เขียนไปค้างคืนที่บ้านสือดัง

ลูกค้าที่มาหาเปาะจีจะนำเหล็กหรือวัตถุตีมาด้วย เปาะจีไม่มีวัตถุตีให้ เปาะจีจะบอกลูกค้าทุกคนว่าเหล็กที่นำมาตีหรือมีข้อเสียอย่างไร ถ้าเหล็กไม่ดีก็แนะนำให้ไปหาใหม่ แต่ถ้าลูกค้ายังยืนยันจะใช้เหล็กนั้น เปาะจีก็ไม่ขัด

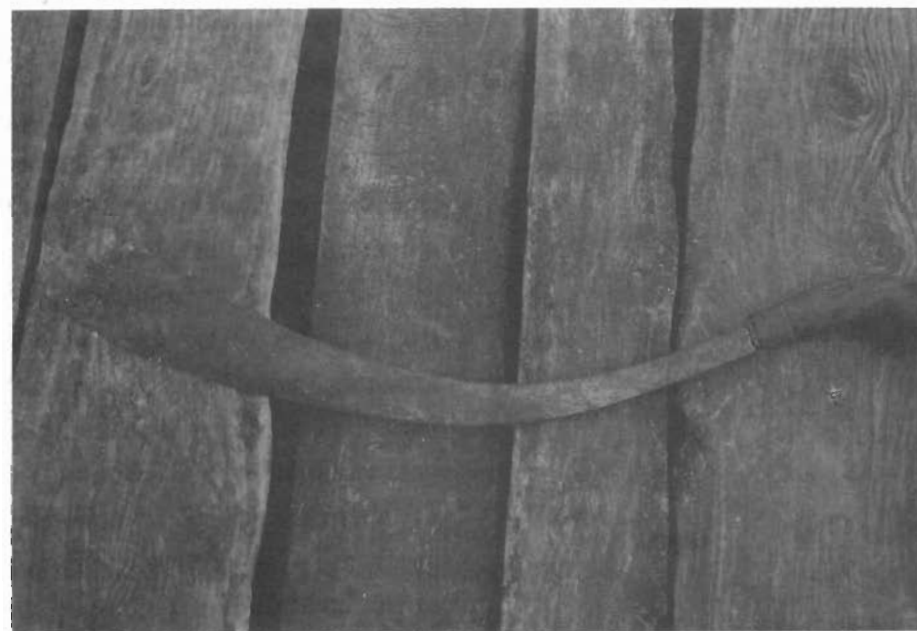
ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่าคุณภาพของอาวุธขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการ คือ วัตถุตีและฝีมือช่าง ซึ่งหมายถึง การรู้จักเผาในอุณหภูมิที่เหมาะสม การผสมเหล็ก การเอาใจใส่ทุกขั้นตอนรวมเป็นฝีมือของช่างแต่ละคน ในกรณีของเปาะจีดูเหมือนว่าชาวบ้านจะมองเรื่องฝีมือมากกว่าวัตถุตี ชาวบ้านบอกว่าเหล็กอะไรก็ได้ขอให้เปาะจีเป็นคนทำ

สำหรับเปาะจีมีอาวุธเพียงอย่างเดียวที่ตามใจลูกค้าทั้งหมดไม่ได้ เป็นอาวุธที่เปาะจีต้องเป็นคนเลือกวัตถุตีเอง นั่นคือกรี เหล็กที่จะเอามาทำกรีต้องคัดเลือกก่อน เปาะจีดูออกว่าเหล็กนั้นใช้ทำกรีได้หรือไม่ โดยทั่วไปเหล็กที่จะทำกรีได้มี 2 ชนิด คือเหล็กจืด เหล็กปุย (ผู้เขียนไม่ทราบว่าจะเหล็กสองอย่างนี้เป็นอย่างไร ฟังเปาะจีอธิบายอยู่นานสองนานก็ยังไม่เข้าใจ หากผู้อ่านรู้จักเขียนมาเป็นวิทยาทานด้วย) การตีเหล็ก 2 อย่างนี้ให้เข้ากัน หรือการผสมเหล็กเป็นเรื่องสำคัญที่สุดในขั้นตอนการทำกรี ผู้สนใจเรื่องเทคนิคการทำกรีน่าจะศึกษารายละเอียด

คู่มือฉบับนี้
บอกเล่า

พร้าจางง, จะหนง
อาวุธป้องกันตัวอีกชนิดหนึ่ง
หาคูยาก
ฝีมือดีผสมเหล็ก
โดยลุงเจ๊ะเฮง
ภาพ : Pierre Le Roux

ดาบลาดิง
อาวุธป้องกันตัวสมัยก่อน
ปัจจุบันหาคูยากแล้ว
ผลงานของลุงเจ๊ะเฮง
ภาพ : Pierre Le Roux

ดาบลาดิง
อาวุธป้องกันตัวสมัยก่อน
ปัจจุบันหาคูยากแล้ว
ผลงานของลุงเจ๊ะเฮง
ภาพ : Pierre Le Roux

ดูบ้าง มีบางขั้นตอนที่อาจบอกถึงการเดินทาง
ของเทคโนโลยีการทำเครื่องมือโลหะสมัย
โบราณได้

กรีซทุกเล่มที่ผ่านมันสมองของเปาะจี
จนถึงมือลูกค้าจะได้รับการกล่าวขานถึงคุณ
ภาพความประณีต ความสวยงามตามแบบ
ฉบับช่างกรีซสกุลดानी กรีซสกุลช่างปิดดาบ
หรือที่รู้จักกันในหมู่ช่างกรีซและคนเล่นกรีซว่า
“กรีซตายง” มีลักษณะเฉพาะตรงที่การ
ตกแต่งฝักและด้าม และเทคนิคการทำด้าม
จับมักจะทำเป็นรูปนก หรือเทวดา เมื่อตัว
กรีซอยู่ในฝักด้ามจะอยู่ในแนวขวางกับฝัก
ซึ่งต่างจากกรีซชาวหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า
“กรีซบาเซาะยาวอ” และกรีซมาเลย์ที่ด้าม
กรีซจะอยู่ในแนวเดียวกับฝัก นอกจากนี้ยังมี
ลักษณะปลีกย่อยอีกหลายอย่าง นักเล่น
กรีซท่านหนึ่งบอกว่ากรีซสกุลช่างปิดดาบ มี
รูปแบบปลีกย่อยมากกว่ากรีซชาวซึ่งเป็นต้น
แบบเสียอีก เรื่องฝีมือของเปาะจีเล่าไปถึงหู
สุลต่าน หรือเจ้านายเชื้อพระวงศ์ผู้ครองรัฐ
ต่างๆ เช่น รัฐกลันตัน ปะลิส เคดาห์ รวม
ถึงผู้ที่คลั่งไคล้กรีซเป็นชีวิตจิตใจ ทำให้บุคคล
เหล่านี้ขบถสวนตัวมาหาเปาะจีถึงบ้านอยู่
มิได้ขาด บางคนมารับเปาะจีไปที่มาเลเซีย
เพื่อให้เปาะจีช่วยดูกรีซว่าลักษณะดีหรือไม่
บางคนเชิญไปอยู่มาเลเซียโดยเสนอเงินเดือน
ให้อย่างงาม แต่เปาะจีปฏิเสธ

เปาะจีไม่ใช่ “ทำกรีซ” เป็นอย่างเดียว
แต่ “ดูกรีซ” เป็นด้วย กรีซของเปาะจีเคยได้
รับคัดเลือกว่าเป็นกรีซที่สวยที่สุดในการ
ประชันกรีซในมาเลเซีย และได้รับการตั้งชื่อ
อย่างให้เกียรติว่า “กรีซเจ๊ะเฮง” ซึ่งเป็น
ธรรมเนียมการเรียกชื่อกรีซที่มักจะเรียกตาม
ชื่อช่างหรือแหล่งผลิต ปัจจุบัน “กรีซเจ๊ะเฮง”
จัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์รัฐกลันตัน

ยังมีเรื่อง “ไม้ลับ” อีกหลายเรื่อง
เกี่ยวกับกรีซที่เปาะจียัง “ไม่เผยแพร่” แต่เท่าที่
ได้พูดคุยมานี้ก็พอจะบอกได้ว่าเปาะจีเป็น
ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งของ
ประเทศ

ป๋องแป๋ง